

Wonen in de wereld van

Rembrandt

EEN KORENWIJNTJE DRINKEN IN DE KROEG BIJ HEM OM DE HOEK, WANDELEN
OVER DE GRACHT WAAR HIJ ZIJN ATELIER HAD, MIJMEREN BIJ DE PLEK WAAR HIJ
WERD BEGRAVEN... AAN HET EIND VAN HET REMBRANDTJAAR 2006 GING
VIVENDA OP ZOEK NAAR DE WERELD WAARIN DE GROOTSTE NEDERLANDSE
SCHILDER ZIJN LAATSTE JAREN DOORBRACHT: DE AMSTERDAMSE JORDAAN. EEN
BUURT VOL NOSTALGIE EN ROMANTIEK, MAAR OOK EEN SPRINGLEVENDE WIJK
WAAR DE HERINNERING AAN REMBRANDT NET ZO LEVEND WORDT GEHOUDEN.

TEKST EN FOTOGRAFIE ESTHER VOET

Het afgelopen jaar konden we niet om hem heen: Rembrandt. Of hij nu daadwerkelijk is geboren in 1606 zullen we nooit zeker weten, maar toch werd 2006 gebombardeerd tot zijn 400ste geboortjaar. En dat werd uitgebreid gevierd met tentoonstellingen, happenings en zelfs een musical. In deze laatste maand van het zo succesvol verlopen gedenkjaar besteedt *Vivenda* aandacht aan de plek waar de grote schilder zijn laatste jaren doorbracht en uiteindelijk stierf: de Amsterdamse Jordaan. Want hoewel we Rembrandts wereld hoofdzakelijk associëren met Leiden en met het huis aan de hoofdstedelijke Jodenbreestraat waarin hij met zijn eerste vrouw Saskia woonde, bracht hij toch maar liefst dertien jaar van zijn leven door in deze Amsterdamse 'volksbuurt'. Daar, aan de Rozengracht en in een atelier op de Bloemgracht, schilderde de grootmeester een aantal van zijn mooiste doeken, zoals *Het Joodse Bruidje*. Nadat Rembrandt in 1656 bankroet was verklaard, nam hij met zijn zoon Titus en met Hendrickje Stoffels zijn intrek in hotel de Keizerskroon aan de Rozengracht. Een aantal van zijn rekeningen is bewaard gebleven. Dit was ook de plek waar zijn bezittingen werden geveild, voor het armzalige bedrag van nog geen 5000 gulden, een fractie van de daadwerkelijke waarde van zijn verzamelingen. Maar Rembrandts timing had dan ook niet veel slechter kunnen zijn. In heel Europa waren in die tijd de opbrengsten van kunstveilingen laag. Zo was drie jaar daarvoor ook al de beroemde collectie van koning Karel I van Engeland voor een habbekrats onder de hamer gegaan.

WETENSCHAPPERS EN ZAKENLUI

Veel historici omschrijven deze buurt als een armzalige achterbuurt, maar daarmee doen ze de waarheid geweld aan. Hoewel de grote Amsterdamse heren ten tijde van Rembrandt spraken over een 'buitenwijk' (wat de Jordaan halverwege de 17e eeuw natuurlijk ook was) kunnen we in de Gouden Eeuw niet van een achterbuurt spreken. Die omschrijving doet de Jordaan pas aan het einde van de 19e eeuw recht. De Jordaan ontstaat aan het begin van de 17e eeuw als eerste uitbreiding van de stad buiten de grachtengordel. Men spreekt voordat de naam Jordaan in zwang komt, over het *Nieuwe Werk*. Het is een buurt waar al snel een bonte verzameling bewoners ontstaat. Naast Nederlands horen we ook andere talen, zoals Frans, Waals-Frans, Vlaams, maar ook Duits en Engels. De kersverse inwoners komen overal vandaan, tot Zuid-Frankrijk aan toe. Ambachtslieden, wetenschappers en zakenlui strijken hier neer. En al kan de buurt zich niet meten met de

REMBRANDT

bombastische grandeur van de Prinsen-, Keizers- en vooral de Herengracht, wonen op de Egelantiersgracht en zéker de Bloemgracht is gedurende de 17e eeuw toch wonen in een geode buurt. De Jordaan is een bruisende, levendige omgeving waarin lieden van grote naam wonen. Zoals drie generaties Blaeu, een dynastie van drukkers en cartografen. Hun *Atlas Maior* wordt wereldberoemd. Het is het duurste boek van de 17e eeuw en vormt een naslagwerk voor vooral de rijke kooplieden van de VOC. De atlas wordt nog steeds beschouwd als een meesterwerk en een mijlpaal in de Nederlandse geschiedenis. Niet voor niets werd de eerste druk ervan dit najaar opgenomen in de Canon van Nederland van de Commissie van Oostrom, vanwege het grote belang dat deze atlas had voor ons wereldbeeld. Is het toeval dat Taschen kortgeleden een prachtige herdruk uitgaf? (zie ook *Entree* in dit nummer van *Vivenda*). Het huis van de familie Blaeu staat er nog steeds, fier op de hoek van de Bloemgracht en de Tweede Leliedwarsstraat. Eeuwen later zou de beroemde Duitse archeoloog Heinrich Schliemann vlak naast dit pand wonen. Schliemann was de man die Troje herontdekte. Er hebben veel beroemde namen in de Jordaan gewoond, tot op de dag van vandaag. Je struikelt er bijna over de zogenaamde Bekende Nederlanders.

LUXE APPARTEMENTEN

Aan de Bloemgracht gaf Rembrandt overigens ook les in één van de vele ateliers die de gracht toen rijk was. En ateliers zijn er nog steeds. De Jordaan is na een zeer succesvolle reddingsoperatie in de jaren zestig en zeventig opnieuw een bruisende, levendige buurt geworden. Een buurt met veel ateliers van schilders, beeldhouwers, edelsmeden en fotografen. Nergens in Amsterdam is de concentratie galeries groter dan in de Jordaan. In het voormalig Anslo's hofje, nu het Claes Claesz hofje, wonen leerlingen van verschillende kunstacademies. Het enige dat je niet meer veel vindt in deze buurt, zijn 'vrome oude vrijsters', die veel van de andere hofjes bewoonden, zoals het in het protestante Suikerhofje op de Lindengracht. Je hoeft al lang geen ongetrouwde protestantse vrouw meer te zijn om daar te kunnen huizen. Hetzelfde geldt voor het katholieke St. Andrieshof op de Egelantiersgracht, de gracht die oorspronkelijk overigens 'de sloot van Claes Claesz' heette. De piepkleine huisjes van dit hof zijn nu gereserveerd voor niet samenwonende vrouwen. Je mag een vriend hebben, of een vriendin, of zelfs getrouwd zijn, maar samenwonen in zo'n klein appartementje, dat mag niet. Maar op

deze gracht is ook ruimte voor 'ouderwetse' timmermannen. Wandelaars op 'de Egelantier', zoals de gracht door zijn bewoners wordt genoemd, horen vaak genoeg het geluid van elektrische zagen en ruiken de geur van vers gezaagd hout. Want ook voor ambachtelijke werkplaatsen is in de Jordaan nog steeds plek. Wel zijn kloosters en scholen inmiddels verbouwd tot luxe appartementen met heerlijk hoge plafonds. In het mooiste geval werken de bewoners aan huis, waardoor ze zich niet druk hoeven te maken om het enorme parkeerprobleem in deze buurt.

VIER EEUWEN MARKT

Hoewel er heel wat parallellen zijn te trekken tussen de Jordaan van 2006 en de Jordaan uit de tijd van Rembrandt, hoeven we eigenlijk helemaal niet zo ver te denken. Want er zijn nog steeds heel veel stille getuigen van die tijd die ons letterlijk aanstaren: gevels, kerken, markten en kroegen. Zo is er Café Chris op een hoek van de Bloemstraat, daterend van 1624. Hier werd dus al 32 jaar schuimend gerstenat getapt voordat Rembrandt er om de hoek kwam wonen. Hij zal er ongetwijfeld wel eens zijn dorst hebben geleest. En dan is er dat prachtige rijtje gevels op de Bloemgracht, vanaf het hoekhuis 'Van den Prins gaen kwaet' tot aan de drie uit 1642 daterende panden De Seeman, de Landman en de Steeman. Het waren drie van de eerste panden die al in de jaren '40 liefdevol werden gerestaureerd. Dat was dus ver voordat begin jaren '70 werd besloten om de Jordaan toch maar niet tegen de vlakke te gooien ten bate van nieuwbouw, maar om de meeste panden te restaureren. Hoe vaak zal Rembrandt langs dat rijtje gevels hebben gelopen? En zal hij net zo van de schoonheid hebben genoten als wij drieënhalve eeuw later doen? Zal hij net zoals alle andere Jordanezen af en toe zijn gezicht hebben laten zien op de markt onder de Noorderkerk, het vierkante bouwwerk van Hendrick de Keijser, waarvan in 1620 met de bouw werd begonnen? Al in 1623 werd op deze plek markt gehouden. Die markt is er nu nog: op zaterdag is het heerlijk struinen op de biologische markt en op maandagochtend komt men van heinde en verre om te schatgraven op de lapjesmarkt.

LAATSTE RUSTPLAATS

Rembrandts leven eindigt zoals bekend dramatisch. Zijn geliefde zoon Titus sterft in 1668 nadat Hendrickje al eerder door de pest is geveld. Ze worden beiden begraven in de Westerkerk, dat andere beroemde bouwwerk van bouwmeester Hendrick de Keijser, aan wie we veel van de Amsterdamse schoonheid

OP DE VALREEP...

Deze laatste maand van het Rembrandtjaar worden nog een aantal evenementen gehouden, sommige lopen zelfs door tot in het volgende jaar. We zetten ze voor u op een rijtje:

Rembrandt De Musical

t/m 10 december in Koninklijk Theater Carré, Amsterdam

Rembrandts landschappen

t/m 7 januari 2007 in het Stedelijk Museum De Lakenhal, Leiden

Alle tekeningen van Rembrandt, deel II: De Waarnemer

t/m 31 december in het Rijksmuseum, Amsterdam

De 'joodse' Rembrandt

t/m 4 februari 2007 in het Joods Historisch Museum, Amsterdam

Rembrandt en de Tulp

t/m 25 februari 2007 in het Museum De Zwarte Tulp, Lisse

ZELF DE WERELD VAN REMBRANDT ONTDEKKEN?

Voor 3 euro kunt u bij de informatiekantoren van het Amsterdam toerisme & congres bureau een boekje krijgen met een Rembrandt wandelroute. Of bel met 0900-4004040 of info@atcb.nl

Op www.toptours.nl vindt u diverse wandelroutes, zoals een Rembrandt wandelroute én een wandelroute door de Jordaan.

te danken hebben. Op 4 oktober 1669 valt ook voor Rembrandt het doek. Hij sterft in het pand op de Rozengracht 184. De gevelsteen doet er kond' van: 'Hier stond Rembrandts laatste woning'. Het aan lager wal geraakte genie eindigt net zoals Mozart een eeuw later zou eindigen, in een armengraf. Maar van Rembrandt weten we in tegenstelling tot Mozart tenminste wáár hij zijn laatste rustplaats vond: dat was in de Wester, bij Hendrickje en Titus. Anno 2006 grijnst de schilder ons vanaf een pamflet in de ramen van de pastorie van de kerk vrolijk tegemoet, terwijl hij uitkijkt op het beeldje van een glimlachende Anne Frank dat op een paar meter afstand staat. De twee beroemdste inwoners van de Jordaan in één beeld gevangen...

INSPIRATIE

Een paar geleden, toen de Wester grondig werd gerestaureerd, heeft men stoffelijke resten uitgegraven. De Universiteit van Amsterdam heeft die toen grondig bestudeerd en concludeerde dat één van de schedels vermoedelijk van de schilder moet zijn. *Ashes to Ashes, dust to dust...* Wat overblijft zijn Rembrandt van Rijns sprankelende kleuren, de minutieuze penseelstreken, zijn onnavolgbare etsen en de fenomenale manier waarop hij het licht kon grijpen. Lopend over de Rozengracht blijkt Rembrandt ons tot op de dag van vandaag eindeloos te inspireren. De winkel in kunstenaarsbenodigdheden Van der Linden heeft een hele etalage met Rembrandtproducten en -portretten gevuld. Op één van de reclameuitingen knipoogt een oude Rembrandt zelfs naar ons. Alsof de tijd lijkt stil te staan.

METAMORFOSE

In het prachtige boek *De Jordaan* van Evert Werkman uit 1980 vraagt de schrijver zich af of de Jordaan niet té veel zal veranderen ten opzichte van de Jordaan van vlak na de oorlog. Feit is dat de buurt de afgelopen vijftig jaar een metamorfose heeft ondergaan. Maar de Jordaan lijkt terugveranderd naar de buurt zoals die ooit in de 17e eeuw bedoeld was, met kunstenaars, wetenschappers en ambachtslieden. In vergelijking met die tijd is de Jordaan helemaal niet zo veel veranderd. Het was er toen goed wonen en dat is het er nog. Nog altijd heeft het niet de grandeur van de grote grachten, maar het is er des te gezelliger. De huizenprijzen in de Jordaan stijgen beduidend harder dan het landelijk gemiddelde en een huis staat hier zelden lang te koop. Het is niet onaannemelijk dat Rembrandt zich in de Jordaan van 2006 helemaal thuis zou hebben gevoeld... ■

